ТЕМА: ГЕОПОЛІТИЧНА СТРУКТУРА СУЧАСНОГО СВІТУ ТА МІСЦЕ В НІЙ УКРАЇНИ

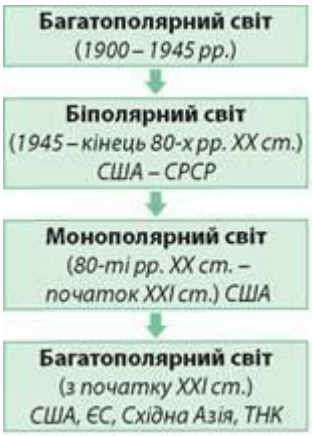
Геополітична структура сучасного світу. Вивченням сучасної геополітичної структури світу займається політична географія. Вона спирається передусім на знання з країнознавства, що показує унікальність окремих регіонів і країн у політичній, соціальній, економічній та культурологічній сферах з акцентом на вплив природного середовища на діяльність людини. Політична географія також займається аналізом і прогнозом міжнародного стану, дослідженням причин збройних конфліктів і політичних криз. Відображена геополітична структура світу на геополітичній карті.

На початку XX ст. існувала багатополярна система світоустрою, а якій не було єдиної домінуючої країни (мал. 194). Проте внаслідок двох світових війн, що розгорталися на теренах Європи, економічну та політичну міць цього регіону було підірвано. Після Другої світової війни багатополярна європейська ера у світовій політиці завершилася.

Спадкоємцями щодо світового лідерства стали США та Радянський Союз (СРСР). Таким чином, на наступні 50 років світ став біполярним й ознаменувався протиборством провідної військово-морської держави США і найбільшої суходільної СРСР. Наприкінці XX ст. через розпад Радянського Союзу відбувся злам біполярного світу. На вершину світової геополітики зійшли США. З кінця 80-х рр. XX ст. світ став монополярним. США стали єдиним світовим лідером завдяки провідній позиції у військовій, економічній, технологічній та культурній сферах.

Кінець біполярного світу збігся в часі з процесом глобалізації, що дало підставу говорити про початок створення єдиного світу, в якому пророкували першість США. Однак глобальної політичної стабілізації не сталося. Разом з глобалізацією світ охопила хвиля демократизації, ідейного плюралізму та багатопартійності. Лише поодинокі держави «утрималися» від упровадження демократичних стандартів. Нині вони є головними об'єктами ідеологічного чи військового пресингу з боку США та їхніх союзників. Це Ірак, Іран, Судан, Афганістан, Лівія, Куба, Білорусь, КНДР.

Нині на зміну монополярній знову заступає багатополярна система світоустрою. За фаховими оцінками, до середини XXI ст. свої позиції збережуть три основні геополітичні центри: США (або організація НАФТА), ЄС та Східна Азія. Однак унаслідок глобалізації Захід поступово втрачатиме своє лідерство, поступаючись новим гігантам Сходу: Японії, Китаю та Індії. Серед держав, які прагнуть змінити наявне становище у світі и уже сьогодні є вагомими регіональними лідерами, найчастіше згадують Туреччину, Іран, Індонезію, ПАР, Нігерію, Єгипет, Бразилію, Республіку Корею. За певних обставин свої претензії на політичне лідерство можуть висунути нині економічно потужні Велика Британія, Японія, Канада, Австралія.

Мал. 194. Зміна типів систем світоустрою у XX-XXI ст.

Новими й цілком самостійними суб'єктами геополітичної структури світу стали транснаціональні корпорації (ТНК), а їх протистояння та економічна експансія вже визначають співвідношення сил на регіональному й глобальному рівнях. Якщо розглянути макроекономічні показники держав і ТНК, то до зведеної півсотні лідерів входило б 13 ТНК. Серед них такі, як General Motors, Wall-Mart Stores, Exxon Mobile, Ford Motor, Daimler/Chrysler, Mitsubishi Syoji, Toyota Motor, General Electric, Royal Dutch/Shell Group тощо. Обсяг продажів, наприклад. General Motors перевищує ВВП Данії, Греції або Португалії, Exxon mobile та Daimler/Chrysler - Південної Африки або Польщі. У правовому аспекті держава поки що є вищою, а ТНК - підпорядкованою одиницею. Через домінування приватного інтересу над суспільним відбувається зрощування політики та бізнесу. При цьому ТНК отримали можливість активно лобіювати свої інтереси не лише на внутрішньому, а й на зовнішньому ринку.

Місце України на сучасній геополітичній карті світу. Важливу роль у сучасному світі відводять Україні. Вона є геополітичним центром тому, що сама її поява допомагає трансформувати Росію. Американець Зігмунд Бжезінський зазначає: «Без України Росія перестає бути Євразійською імперією. Без України Росія все ще може боротися за імперський статус, але тоді вона буде в основному азійською імперською державою». Втрата Україною незалежності автоматично перетворила б на геополітичний центр Польщу, позбавляючи її такої бажаної й безпрецедентної безпеки.

Основні критерії геополітичного положення України визначено її розташуванням між кількома геополітичними центрами. Через це для України надзвичайної ваги набуває необхідність вироблення загальних підходів до поняття багатополюсності світу з погляду створення умов для побудови системи трансконтинентального, а в перспективі - глобального співробітництва з метою розв'язування ключових соціально-економічних, гуманітарних, екологічних, інших проблем.

Відповідно, для України існує три сценарії її майбутнього розвитку: 1) повернення до найтіснішого співробітництва з Росією в межах СНД; 2) існування України як буферної зони між ЄС, НАТО та СНД; 3) поступова інтеграція України з Європейським Союзом.

Основні вектори сучасної української геополітики. Особливості географічного положення України та історичне минуле держави визначають основні вектори (напрямки) її геополітики: інтеграція з Європейським Союзом, американський та азійський вектори співпраці (мал. 195).

Першим й пріоритетним з-поміж них є інтеграція з Європейським Союзом. Як одна з найбільших країн Європейського регіону вона не може залишатися осторонь масштабних інтеграційних процесів. Беручи до уваги географічне розташування України, загальну культуру і філософію сприйняття суспільних цінностей, українці цілком природно орієнтуються передусім на ЄС. Привабливість європейських ринків означає доступ до джерел валютних надходжень і капіталовкладень, новітніх технологій тощо.

Висловіть власні думки щодо сценарію геополітичного майбутнього України.

Мал. 195. Основні вектори сучасної української геополітики

Для Європи Україна є великим споживчим ринком європейських товарів, джерелом відносно дешевої робочої сили, а також країною з невикористаним повною мірою інтелектуальним, науково-технічним і виробничим потенціалом.

Ключовими критеріями, що сприятимуть реалізації європейського вибору України, мають стати відкрите громадянське суспільство, ефективне функціонування ринкової економіки, верховенство права, цивільний демократичний контроль над військовою сферою, послідовність і передбачуваність у зовнішній політиці.

З 1995 р. Україна стала членом Ради Європи. Вона прагне вступити в міжнародну систему колективної безпеки в Європі (НАТО), що засвідчила свої ефективність і миролюбство. Членство в таких системах разом з розвинутими цивілізованими країнами поліпшує геополітичне положення України як незалежної держави, оскільки будь-які претензії до неї стануть і претензіями до дружніх їй держав.

Геополітичні реалії не дають можливості Україні зосереджуватися лише на європейському геополітичному векторі. Не менш важливим є американський вектор співпраці, що передбачає встановлення відносин стратегічного партнерства між Україною та США. Національні інтереси України щодо розвитку партнерських відносин із США визначаються особливою роллю цієї країни в геополітичному ракурсі як наддержави, статус якої визначається економічним і військовим потенціалом, впливом на міжнародні фінансові організації, лідерством у розробці й упровадженні новітніх технологій та багатьма іншими чинниками.

США зацікавлені в розвиткові партнерських стосунків з Україною, враховуючи особливості її геополітичного положення й розглядаючи її як своєрідний геополітичний центр Центрально-Східної Європи та «українську карту» щодо розвитку її відносин з Росією. Час від часу досить виразно виявляється прагнення США втручатися у внутрішні справи нашої країни, що порушує принципи рівноправності й не відповідає національним інтересам України. І на цю обставину, безсумнівно, слід зважати в розбудові наших відносин із США.

У контексті реалізації стратегії багатовекторності української геополітики закономірно постає питання про можливості реалізації азійського вектора співпраці України з країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону (АТР). Посилення трансрегіонального співробітництва на Євразійському континенті спонукає Україну активніше використовувати свій промисловий і науково-технічний потенціал для розвитку взаємовигідних відносин з провідними країнами АТР, передусім Східної та Південно-Східної Азії. На них припадає близько 7% зовнішньоторговельного обігу України.

Для успішного входження в економічний простір АТР Україні необхідно значно поглибити ринкові реформи. Насамперед потрібно реструктуризувати виробничий комплекс, оновити основні фонди та поліпшити інвестиційні й правові умови двостороннього співробітництва. Необхідні також радикальні зміни в науково-технічному, інформаційному та маркетинговому забезпеченні цього напряму зовнішньоекономічної діяльності.